

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

G.

Skupne državne reči.

1. Skupna državna ustava.

Po pragmatični sankciji so dežele naše države nerazdeljive ter imajo skupnega vladarja. Vendar pa se je ohranila in pripoznala ustavna, državnopravna in upravna samostalnost ogerskega kraljestva. Ogersko je imelo proti avstrijskim deželam precejšno samostalnost, katero je zgubilo l. 1848., ko so se Madjari uprli in hoteli ločiti od Avstrije. Po pogodbi z Avstrijo l. 1867. se je ponovila ogerska ustava in so se uravnale državne razmere med Avstrijo in Ogersko.

Obe državni polovici sta združeni po vladarjevi osebi in po nekaterih skupnih rečeh, pri katerih deli vladar zakonodavno oblast z delegacijama. Skupne reči se skupno upravljajo.

Delegaciji, kateri je ustanovil zakon z dné 21. grudna l. 1867., delimo v avstrijsko in ogersko delegacijo, ki imata zakonodavno oblast gledé na skupne državne reči. Vsaka delegacija ima po 60 članov; skupno jih je torej 120 članov, kateri se volijo za avstrijske dežele na eno leto, za ogersko delegacijo pa na tri leta. Avstrijski državni zbor voli 60 članov in sicer voli gosposka zbornica 20 delegatov z nadpolovično večino, poslanska zbornica pa 40 članov. Državni poslanci vsake kronovine volijo iz svoje srede določeno število delegatov in namestnikov. V delegacijo volijo: Češko 10, Galicija 7, Moravsko 4, Dolenja Avstrija 3, Gorenja Avstrija 2, Štajersko 2 in Tirolsko 2 delegata. Po enega delegata volijo: Salcburško, Koroško, Kranjsko, Trst, Goriško, Istra, Predarelsko, Šlezija, Bukovina in Dalmacija. Češko Galicija in Moravsko volijo po dva namestnika, druge dežele pa po enega. Ogerski državni zbor voli tudi 60 delegatov in sicer voli zbornica velikašev 20, poslanska zbornica pa iz cele zbornice 40 delegatov.

Cesar sklicuje vsako leto delegaciji, ki se shajata eno leto na Dunaju, drugo pa v Budapešti. Cesar govori prestolni govor dvakrat in sicer v avstrijski delegaciji nemški, v ogerski pa madjarski. Doslej delegaciji še nista nikdar z „adreso“ odgovorili na prestolni govor, kakor je običajno, kadar se otvori novo voljeni državni zbor. Delegaciji izvolita iz svoje sredine predsednika, podpredsednika, tajnike in druge funkcionarje in si pismepo naznanjata dotične sklepe. Predsednik odvarja in sklepa zasedanje po cesarjevem naročilu. Delegaciji imata, kakor skupna vlada, pravico predlagati zakone, na odgovor pozvati skupno ministerstvo in ga obtožiti. Seje so javne. Delegacijama predloži skupna vlada navadno tudi diplomatska pisma.

Delegaciji sklepata o rečeh, katere so skupne obema državnima polovicama. Obestranske razmere je uredil avstrijski osnovni zakon z dné 21. grudna l. 1867. in dotični ogerski zakon. Take skupne reči so: 1. Vnanje reči in diplomatsko in komercijelno (kupčijsko) zastopstvo v inozemstvu. 2. Skupne vojaške reči in vojna mornarica. Sem ne spada dovoljenje števila vojakov novincev in zakonodavstvo o brambovski dolžnosti, kar spada v področje državnega zbora. 3. Denarstvene reči gledé na skupne izdatke in zlasti določitev skupnega budgeta (izg. bidžeya) ali proračuna dohodkov in stroškov. 4. V področje delegacij spadajo tudi bosenske in hercegovinske reči. Ti deželi upravlja skupni državni finančni minister. Vendar se naj tudi sporazumeta obe državni polovici o enakem postopanju pri drugih važnih vprašanjih, kakor o kupčijskih in carinskih rečeh, indirektnih davkih, novčanstvu, državnih železnicah in o vojinskem zakonu.

Avstrijska in ogerska delegacija zborujeta vedno ločeni vsaka za se. Za sklepčnost je treba, da je poleg predsednika navzočih vsaj 30 delegatov. V slučaju, da se obojni sklepi vjemajo, predlože se cesarju v potrditev (sankcijo). Ako se pa delegacijski sklepi o kakem predlogu ne vjemajo ter ni mogoče doseči enakih sklepov in tudi trikratno pismeno naznanilo sklepov nima nikakega uspeha, združita se obe delegaciji k skupnemu glasovanju, in v tem slučaju odločuje absolutna večina (to je vsaj en glas nad polovico oddanih glasov). Seje so javne in le redkokrat tajne. Glasuje se pa brez vsake debate. Za sklepčnost pa je treba, da je od vsake delegacije vsaj 40 poslancev navzočih. Ko bi bilo iz ene delegacije več članov prisotnih kakor iz druge, zdrži se glasovanja toliko članov mnogobrojnejše zastopane delegacije, da imata obe delegaciji enako število članov.

„Zakon o kvotah“ ima določila o skupnih stroških. Skupni stroški se razdelé med obe državni polovici v razmerju, katero določuje posebna pogodba med avstrijskim- in ogerskim državnim zborom za določeno število let. Doslej se je taka pogodba sklepala na deset let, in sicer so doslej plačevale avstrijske dežele 70%, ogerske dežele pa 30% skupnih stroškov. V slučaju pa, da se državna zbora ne zedinita o donesku k skupnim stroškom, določi cesar to razmerje za eno leto. Leta 1897. poteče zopet dosedanja pogodba in že se vrše zopet nova pogajanja.

„Zakon o donesku k državnemu dolgu“ je določil, da plačajo avstrijske dežele od obresti najprvo 25 mil. gld., za ostale obresti pa Avstrija 70%, Ogersko 30%. Od leta 1869. počenši pa plačujejo ogerske dežele za letne obresti državnega dolga 29.2 milijona goldinarjev, za amortizacijo pa 1,150.000 gld. Dosedanji različni državni dolg so združili l. 1868. v enotni državni dolg. Od l. 1869. so skupna državna posojila dovoljena samo s privoljenjem obestranskih državnih zborov.

Sklenila se je tudi carinska in trgovinska zaveza med Ogersko in avstrijskimi deželami. Vsled te zaveze spada vsa država v eno carinsko območje.

2. Skupna vlada.

Za upravo vsi državi skupnih reči imamo skupno državno ministerstvo, ki je odgovorno delegacijama in ima svoj sedež na Dunaju. Skupno ministerstvo upravlja zunanje reči, vojaštvo in državno denarstvo ter je razdeljeno v tri ministerstva:

1. C. in kr. ministerstvo zunanjih reči. To ministerstvo vodi zunanjo politiko in oskrbuje civilnopravne reči cesarske rodovine. Temu ministerstvu so podrejeni v tujih državah poslujoči avstrijsko-ogerski zastopniki in sicer veleposlanci (pri vevlastih in papežu), poslanci in ministerski rezidenti, kateri upravljajo diplomatske reči v tujih državah. Konzuli pa zastopajo trgovinske reči naše države po važnejših mestih v inozemstvu. Uradnike za poslaništva in konzulate izgaja orijentalna akademija na Dunaju. Ministerstvo zunanjih reči nadzira tudi parobrodno družbo „avstrijski Lloyd“, ki je mednarodno podjetje za brodarstvo in pošto po morju.

2. C. in kr. državno vojno ministerstvo oskrbuje skupno vojsko (vojsko na suhem in mornarico), ki šteje v vojnem času 800.000 mož brez deželne brambe in črne vojske. V področje tega ministerstva pa ne spadajo nekatere vojaške reči, ki so pridržane v avstrijskih deželah ministru za deželno brambo, v ogerskih deželah pa ministru za honvede.

3. C. in kr. državno finančno ministerstvo upravlja obema državnima polovicama skupne finančne (denarstvene) reči in skupni viseči državni dolg. Temu ministerstvu je podrejena državna osrednja blagajnica. V področje tega ministerstva spada tudi uprava Bosne in Hercegovine, katero vodi poseben „bosenski urad“ (biró) na Dunaju. Ministru je podrejena bosenska deželna vlada v Serajevu.

3. Državno gospodarstvo.

C. in kr. državni finančni minister predloži vsako leto avstrijski in ogerski delegaciji skupni državni proračun ali budget (izg. bidžé), to je seznamek skupnih dohodkov in stroškov za naslednje leto. Skupnih državnih stroškov plačujejo doslej avstrijske dežele 70%, ogerske dežele pa po 30%. To razmerje je za našo državno polovico zelo neugodno in ne odgovarja pravični razdelitvi bremen med državama polovicama. Avstrijska vlada in državni zbor se trudita, da bi pri sedaj se vršujočih pogajanjih zaradi obnovitve pogodbe dosegla ugodnejšo in pravičnejšo razdelitev skupnih bremen.

Skupni proračun za leto 1894. je kazal:

Dohodkov	147.92 milijonov gld.
Stroškov	147.92 " "

Prebitka —

Stroški so bili za:

C. in kr. ministerstvo zunanjih reči	3.73 mil. gld.;
c. in kr. državno vojno ministerstvo	142.03 " "
c. in kr. državno finančno ministerstvo	2.16 " "

Državnega dolga je bilo leta 1893.:

Skupnega državnega dolga	3135 mil. gld.;
posebnega avstrijskega državnega dolga	1230 " "
posebnega ogerskega državnega dolga	2218 " "

(Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Šestnajsto poglavje.

Otroci, odkrite se, pri smrtni postelji smo.

Gašperetov Jurij je sedel s svojimi štirimi otroci v hiši. Pred tremi meseci mu je umrla žena, in zdaj leže mati na smrtni postelji ter mu ravno reko:

„Poišči še kako reč, da me pokriješ, ker me zebe.“

„Precej, precej, mati, samo potrpite, da ugasne ogenj v peči.“

Mati: Imaš še kaj drv, Jurij? Menim, da ne; ali radi mene in otrok ne moreš v hosto. O, sin moj, samo za nadlego sem ti.

Jurij: Ne govorite tako, moja mila mamica! Vi mi niste prav nič nadležni. Moj Bog, moj Bog! Samo da vam zamorem vse storiti, česar potrebujete! Vi trpite lakoto in žejo — in vender ne tožite. To mi rani srce, mamica moja!

Mati: Ne žalosti se, Jurij. Nisem baš hudo bolna, hvala Bogu! Bog mi pomore kmalu, a blagoslov moj te bode obdaroval za trud, ki ga imaš z menoj.

Jurij: Oj, mati, revščina moja me še ni nikoli tako pekla, kakor sedaj, ker vam nimam ničesar dati, niti vam ne morem pomagati. Oh, Bog moj! Tako bolni in bedni, pa morate z menoj vred trpeti pomanjkanje.

Mati: Kadar je človek blizu groba, takrat ne potrebuje mnogo na zemlji, ali tisto malo, kar mu je še treba, daje mu Oče nebeški. Hvala mu, Jurij! On me krepeča še zadnje trenutke mojega življenja.